

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ШИНКАР ТЕТЯНА ІГОРІВНА

УДК 342.127.15

**ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Спеціальність: 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі адміністративного права Інституту права імені князя Володимира Великого МАУП

Науковий керівник – кандидат юридичних наук
Скочиляс-Павлів Ольга Василівна,
Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий Інститут права та психології асистент кафедри адміністративного та інформаційного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Суббот Анатолій Іванович
директор Навчально-наукового юридичного інституту Київського міжнародного університету (м. Київ)

кандидат юридичних наук
Тильчик В'ячеслав В'ячеславович
доцент кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки
Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь)

Захист відбудеться «30» березня 2018 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, ауд. 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «28» лютого 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з вимог повноцінного членства України в Європейській спільноті є кардинальна перебудова системи здійснення правосуддя на засадах демократичності, справедливості, визнання людини найвищою соціальною цінністю, відповідності європейським та міжнародним правовим стандартам.

Водночас, необхідно звернути увагу на те, що упродовж останніх десятиліть все більше громадськість звертається до понять «відновлювальне правосуддя», «медіація» або «примирення». Причому зазначені терміни знайшли своє закріплення у численних нормативних актах різних організаційних структур і європейського, і світового рівня.

Сьогодні доводиться констатувати, що доволі високий рівень конфліктної напруженості в сучасному українському суспільстві загалом притаманний спорам юридичного характеру. Традиційне змагальне вирішення спорів за допомогою правосуддя нерідко сприяє загостренню юридичних конфліктів і припинення загальних відносин сторін. Існуючі проблеми судової системи досить часто призводять до значних втрат сторонами сил, часу і коштів, та завантаженості судів значною кількістю справ, а підсумкове судове рішення, як правило, не влаштовує як мінімум одну зі сторін спору, що обумовлює труднощі при його виконанні. У зв'язку з цим видається цінним звернення до альтернативної (неюрисдикційної) форми припинення юридичних спорів і використання примирних процедур, з-поміж яких особливе місце займає медіація.

У багатьох випадках, якщо люди можуть вирішити проблему шляхом обговорення і переговорів, вони досягнуть швидшого і кращого результату, ніж при протистоянні або судовому розгляді. Проте здебільшого їм цього не вдається зробити без допомоги когось третього. Сильні емоції, ворожість, тактика протистояння та нерівність соціального становища можуть стати перепонами на шляху до конструктивних переговорів.

В умовах сьогодення особливої актуальності у цьому контексті набуває питання вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві.

В Україні дослідження питань, так чи інакше пов'язаних із застосуванням альтернативних методів вирішення спорів проводилось в різноманітних аспектах. Зокрема, проблематика медіації стала предметом дослідження О. Адамантис, В. Баранова, О. Белінської, О. Бобрової, Н. Бондаренко-Зелінської, Я. Валюк, Л. Власової, О. Ващук, А. Гайдука, О. Горової, Ю. Губар, С. Задорожної, В. Землянської, Г. Єременко, В. Кудрявцева, Ю. Ліхолетової, В. Маляренка, Л. Мамчур, Ж. Мішиної, Т. Подковенко, Н. Прокопенко, В. Тісногуз, К. Шершун, А. Чернеги, Д. Яніцької та ін.

Значний доробок означених питань становлять праці таких зарубіжних учених, як Н. Александер, Л. Боулл, Х. Бесмер, Е. Ватцке, М. Герзон, Л. Герін, Г. Девіс, Р. Керролл, П. Ловенхайм, М. Манн, Х. Мессмер, Дж. Монк, С. Пен, М. Робертс, Дж. Уінслейд та ін.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали висновки, викладені у працях відомих українських вчених, з-поміж яких В. Авер'янов, І. Коліушко, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, Р. Куйбіда, Б. Лєко, О. Остапенко, О. Пасенюк, Ю. Педько, В. Стефанюк, О. Скочилас-Павлів, Г. Ткач, Г. Чуйко, А. Школик та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане у відповідності до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (ст. 3), Концепції адміністративної реформи України, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 (розділ II), законів України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про запобігання корупції», «Про Конституційний суд України», «Про судовий збір», «Про судоустрій та статус суддів»; Указів Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020»», «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» та ін.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження – на основі аналізу наукових праць, чинного законодавства та правозастосовної практики вивчити вітчизняний та зарубіжний досвід застосування медіації в адміністративному судочинстві, а також сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення норм чинного законодавства у цій сфері.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність у постановці та вирішенні таких завдань:

- проаналізувати наукознавче підґрунтя дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві;
- розкрити юридичний конфлікт і юридичний спір як соціально-правові явища;
- з'ясувати сутність процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів);
- проаналізувати принципи і моделі медіації, переваги і недоліки застосування при вирішенні конфліктів та спорів;
- визначити місце медіації в системі адміністративного судочинства;
- охарактеризувати зарубіжний досвід медіації як ефективний спосіб вирішення спорів;
- розглянути законодавче забезпечення медіації в деяких європейських країнах та Україні в контексті євроінтеграційних процесів;
- окреслити напрями формування законодавчих основ запровадження медіації для вирішення юридичних спорів в адміністративному судочинстві.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що виникають у процесі застосування медіації в адміністративному судочинстві.

Предмет дослідження – вітчизняний та зарубіжний досвід застосування медіації в адміністративному судочинстві.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань дослідження в дисертації використано систему методів наукового пізнання. З-поміж них загальнонаукові методи, методи науки управління, соціології, правознавства, а також спеціальні методологічні засади вивчення вітчизняного та зарубіжного

досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві.

Головним у цій системі виступає загальнонауковий діалектичний метод, що сприяв розгляду і дослідженню проблеми в єдності її соціального змісту та юридичної форми і здійсненню системного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві (пп. 2.1, 2.2, 2.2). За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат, визначено наукознавче підґрунтя дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві та місце медіації в системі адміністративного судочинства (п. 1.1, 3.1). Системно-структурний та порівняльно-правовий методи дозволили дослідити сутність процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів), розкрити принципи і моделі медіації, переваги і недоліки застосування при вирішенні конфліктів та спорів (пп. 1.2, 2.1, 2.2., 2.3.). Використання соціологічного та статистичного методів сприяло узагальненню юридичної практики, аналізу емпіричної інформації, пов'язаної з темою дисертаційного дослідження (пп. 1.1, 1.2, 2.1, 2.3). Історико-правовий метод застосовувався для вивчення становлення та подальшого розвитку інституту альтернативного вирішення юридичного конфлікту і юридичного спору як соціально-правового явища (пп. 1.2, 2.1, 3.3). За допомогою формально-юридичного методу було досліджено зміст правових норм, які слугують законодавчим підґрунтям забезпечення медіації, сформульовано пропозиції щодо їх удосконалення (пп. 1.2, 2.1, 2.3, 3.3).

Порівняльний аналіз досвіду медіації як ефективного способу вирішення спорів у деяких зарубіжних країнах, їх синтез дозволив дослідити еволюцію регулювання цієї сфери за кордоном, визначити основні сучасні підходи, можливість їх застосування в Україні. Програмно-цільові методи стали підґрунтям для розробки запропонованих науково-практичних рекомендацій щодо запровадження медіації в системі адміністративного судочинства.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації стали наукові розробки вітчизняних і закордонних фахівців у галузі права.

Нормативно-правовою основою роботи є Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів і відомств України, законодавчі акти окремих зарубіжних держав.

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 60 респондентів різних соціальних груп, а також статистично-довідкові матеріали, що стосуються теми дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших системних досліджень, у якому комплексно з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки аналізується вітчизняний та зарубіжний досвід застосування медіації в адміністративному судочинстві.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових теоретичних положень, обґрунтовано висновки, рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України в зазначеній сфері.

Найсуттєвішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну та визначають особистий внесок дисертанта у розробку вказаної проблеми, є такі:

уперше:

– обґрунтовано доцільність запровадження медіації в адміністративному судочинстві, як одного з найдієвіших видів альтернативного вирішення юридичних спорів, віднесених до компетенції адміністративного суду;

– розкрито сутність альтернативного вирішення спорів як можливої нової сфери професійної діяльності судді-медіатора при вирішенні юридичних спорів в адміністративному судочинстві;

– обґрунтовано допустимість виконання суддею ролі медіатора і розглянуто медіативну діяльність судді як можливий принципово новий самостійний вид суддівської діяльності;

– запропоновано під юридичним спором в адміністративному судочинстві розуміти пов'язаний з правом (правовими відносинами) прояв об'єктивних або суб'єктивних протиріч інтересів, що виражається у формі відкритого протиборства сторін, у якому однією зі сторін є орган публічної адміністрації, а сам спір тягне або може спричинити настання юридичних наслідків і може бути завершеним за допомогою юридичних засобів і процедур;

удосконалено:

– поняття альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві та проведена класифікація альтернативних способів і властивих їм процедур на змагальні і примирливі;

– підходи щодо виокремлення основних переваг медіації та переваг інших примирних процедур в адміністративному судочинстві;

– підходи до визначення функціональної ролі судді-медіатора при проведенні медіації в адміністративному судочинстві, розкрито зміст, пов'язаних з цим заборон і обмежень, а також показано, які додаткові знання і професійні навички необхідні судді-медіатору;

набули подальшого розвитку:

– правова природа, вимоги до змісту та оформлення, укладення та утвердження мирової угоди в адміністративному судочинстві;

– вивчення позитивного досвіду зарубіжних країн, які мають достатнє законодавче підґрунтя проведення процедури медіації та практику її застосування. Визначено найдоцільніші напрями застосування такого досвіду в Україні;

– питання правового режиму діяльності судді-медіатора і вироблено відповідні пропозиції щодо вдосконалення законодавства України у вказаній сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації висновки і пропозиції мають науково-теоретичне і практичне значення у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки актуальних проблем застосування медіації в адміністративному судочинстві та адаптації вітчизняної нормативної бази у цій сфері до вимог Європейського Союзу;

– *правотворчості* – для подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання медіації в адміністративному судочинстві);

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності практичної діяльності адміністративних судів щодо запровадження медіації в адміністративному судочинстві на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду;

– навчальному процесі – під час проведення занять із навчальних дисциплін «Адміністративне судочинство», «Розгляд окремих категорій справ в адміністративному судочинстві» (довідка № 67-01-1986 від 06.12.2017р.).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані у дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовані на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних і статистичних джерел.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи оприлюднені на таких науково-практичних заходах: І-ї Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 25 квітня 2012 р.); науково-практичній конференції «Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції» (м. Львів, 25 квітня 2016 р.); засіданні І-го круглого столу «Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 27 травня 2016 р.); V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 30 травня 2016 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації викладено у 13 наукових публікаціях, з них 6 статей, 5 опублікованих у фахових виданнях з юридичних наук, 1 з яких входять до збірника, включеного в наукометричну базу даних «Index Copernicus», 1 в зарубіжному періодичному виданні та у 6 тезах доповідей на науково-практичних заходах, 1 стаття у нефаховому періодичному виданні.

Структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, додатків (5 сторінок) та списку використаних джерел – 26 сторінок (253 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, з яких 168 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, ступінь дослідження проблеми; визначено зв'язок з науковими програмами, планами і темами, а також мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну; висвітлено теоретичну і емпіричну бази роботи, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про їхню апробацію та впровадження.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Наукознавче підґрунтя дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві»* проведено аналіз наукової літератури, що відображають погляди українських і зарубіжних учених на застосування медіації загалом та в адміністративному судочинстві, зокрема.

Зазначається, що інститут медіації, який останнім часом в західних країнах отримав солідну репутацію, викликає все більшу зацікавленість в Україні. Однак

цей актуальний метод альтернативного вирішення спорів сприймається вкрай неоднозначно українськими спеціалістами у сфері права.

Наголошується на тому, що хоча сьогодні тема медіації доволі жваво обговорюється в українських юридичних колах, проте, існує низка складних запитань, яка псує загальний оптимістичний настрій з приводу розвитку медіації в Україні. Наскільки «життєздатна» медіація на теренах сучасної України? Чи можемо ми стверджувати, що в нашому суспільстві в достатній мірі «визріли» умови для запровадження такого механізму вирішення конфліктів? Чи існує взагалі сьогодні реальний попит на послуги медіаторів? Чи, справді існує така вже нагальна потреба саме у законодавчому закріпленні інституту медіації?

Попри те, сама ідея запровадження медіації в українському суспільстві є позитивною. Україна шукає нові шляхи щодо ефективного руху вперед: з меншими витратами до більших результатів. Розвиток медіації міг би стати одним із таких шляхів. Розвиток медіації в адміністративному судочинстві – зокрема. Якщо зважати на те, що і в особи, і в публічних органах завжди залишається альтернатива звернутися до суду за захистом прав, застосування альтернативної процедури (медіації) – це реальний шанс вирішити спір швидко і справедливо для кожного.

У підрозділі 1.2 *«Теоретики-методологічні підходи до дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві»*, зазначається, що медіація є одним із інструментів гуманітарного розвитку, який може задовольнити потреби суспільства, що пов'язані із забезпеченням комфортних і безпечних умов життя, необхідністю зберігати власну ідентичність в умовах глобалізованого світу. Тож досліджуючи медіацію саме з позиції наукового обґрунтування підкреслюється, що подальший розвиток в правовій площині медіація може отримати за допомогою наукових розробок спрямованих, і на осмислення методу, вдосконалення його прийомів, і на інтеграцію цього методу в суспільні відносини і життя суспільства загалом.

Підкреслено, що сьогодні медіація як технологія альтернативного врегулювання спорів могла б стати ідеалом компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного врегулювання конфлікту, при якому посередник працює не з протилежними позиціями, а з інтересами сторін, які прагнуть до порозуміння. Саме тому необхідно поглибити наукові дослідження з цієї проблематики, їх результати апробувати на практиці та опираючись на такі наукові розробки запровадити єдиний стандарт методу медіації, який буде закріплено на законодавчому рівні.

Розділ 2 «Роль альтернативних способів примирення у вирішенні юридичного конфлікту (спору) в адміністративному судочинстві» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Юридичний конфлікт і юридичний спір як соціально-правові явища»* зазначається, що юридичний конфлікт є різновидом соціального конфлікту і становить пов'язане з правом протиборство, яке виникає внаслідок взаємного протиріччя інтересів сторін. Іншими словами, в найзагальнішому вигляді юридичний конфлікт – це соціальний конфлікт, основною відмінною

ознакою якого є наявність юридичної складової.

Суб'єктами юридичного конфлікту, з позиції права, можуть бути будь-які особи, що виступають як носії передбачених законом прав і обов'язків, тобто фізичні особи та юридичні особи, які наділені правосуб'єктністю, а також держава, державні органи, соціальні спільноти.

Вказується, що під юридичним конфліктом слід розуміти пов'язаний з правом (правовими відносинами) прояв об'єктивних чи суб'єктивних протиріч інтересів, що виражається у формі відкритого протистояння сторін, всі або хоча б один елемент якого (суб'єкти, об'єкт, суб'єктивна сторона або об'єктивна сторона) мають юридичну характеристику, і яке тягне або може спричинити настання юридичних наслідків і, як наслідок, може бути завершеним за допомогою юридичних засобів і процедур.

Зауважується, що існування поняття юридичного спору обумовлено, передусім, необхідністю спеціального законодавчого закріплення поняття юридичного конфлікту. Отже, з огляду на те, що юридичний конфлікт за своєю соціальною природою є змістовнішим явищем, загальне поняття юридичного спору доцільно сформулювати, ґрунтуючись на понятті юридичного конфлікту так: юридичний спір – це зовнішній, безпосередньо пов'язаний з правом прояв юридичного конфлікту, що становить своєрідну правову форму його вираження.

По суті, поняття юридичного конфлікту і юридичного спору хоча є й не синонімічними, але тісно взаємопов'язаними і, як наслідок, у багатьох випадках взаємозамінними. Цей висновок може бути застосовано, зокрема, до діяльності судді-медіатора щодо участі у врегулюванні юридичних спорів (конфліктів).

У такій діяльності суддя-медіатор повинен враховувати динаміку юридичного конфлікту, що становить процес його виникнення, розвитку і завершення. Найповніше зазначена послідовність враховується при виділенні таких трьох відносно самостійних стадій: передконфліктної, конфліктної та постконфліктної. Кожна з трьох зазначених стадій має свої особливості, обумовлені хронологією аналізованого явища.

У підрозділі 2.2 «Сутність процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів)» зазначається, що альтернативне вирішення спорів передбачає активне використання сторонами юридичного конфлікту стратегії компромісу і (або) стратегії співпраці в управлінні юридичним конфліктом, що видається особливо цінним, з метою узгодження їх інтересів. У зв'язку з цим пропозиція судді про проведення альтернативних процедур буде актуальною і навіть необхідною у тому випадку, якщо існують передумови, які свідчать про можливість визнання сторонами інтересів один одного і здатності сторін на вчинення взаємних поступок або досягнення взаємовигідної угоди.

Констатується, що для альтернативного вирішення спорів, значною мірою орієнтованого на взаємні поступки сторін, захист права є, безумовно, бажаною, але не пріоритетною метою. Альтернативне вирішення спорів, спрямоване, насамперед, на припинення конфлікту, що лежить в основі юридичного спору. Саме переважанням цієї мети і обумовлена переважна більшість принципів відмінностей альтернативних процедур від традиційного судочинства, які необхідно враховувати

судді-медіатору при наданні юридичної допомоги.

Зазначається, що підвищена самостійність сторін при проведенні альтернативних (неюрисдикційних) процедур пов'язана з додатковою відповідальністю за результат і зумовлює необхідність отримання юридичної допомоги. Звідси випливає потреба сторін в зверненні до медіаторів. Зазначимо, що при підготовці та проведенні альтернативних процедур роль медіаторів набуває особливого характеру, оскільки в цьому випадку всі рішення в кінцевому підсумку приймаються самими сторонами спору, при цьому можуть враховуватись висновки та рекомендації медіатора.

Обґрунтовується, що альтернативні способи вирішення конфлікту спору, зокрема в адміністративному судочинстві, можуть бути задіяні в такому порядку: 1) врегулювання конфлікту (спору) без звернення до адміністративного суду з позовом про вирішення публічно-правового спору; 2) врегулювання конфлікту (спору) з використанням альтернативних способів включаючи обов'язкову досудову участь сторін у процедурах врегулювання спору; 3) після початку судового процесу – до винесення судом ухвали у справі. Натомість, при наявності у законодавстві відповідних положень альтернативні процедури можуть бути задіяні також в процесі виконання судового рішення у спорі.

У підрозділі 2.3 «Принципи і моделі медіації, переваги і недоліки застосування при вирішенні конфліктів та спорів» зазначається, що з-поміж обов'язкових принципів медіації слід вважати: 1) неупередженість – коли медіатор повинен виконувати свою роботу об'єктивно і чесно; 2) конфіденційність – під яким розуміється те, що медіатор повинен забезпечити очікування сторін відносно конфіденційності, яка залежить від обставин медіації та будь-якої угоди, до якої прийдуть сторони; 3) добровільність – під яким розуміється те, що процедура медіації є виключно добровільною.

Вказується, що до переваг медіації як способу вирішення спорів насамперед відносять: 1) контроль, який мають сторони як над безпосередньою процедурою медіації, так і над її результатами; 2) пряма участь сторін у переговорах; добровільність процедури; швидкість проведення медіації, її ефективність і економічність, простота і гнучкість; 3) справедливість, оскільки медіатор гарантує, що вже існуючі нерівні відносини між сторонами не можуть вплинути на хід ведення переговорів і їх результат; 4) конфіденційність; 5) забезпечення ефективної взаємодії між сторонами; сприяння в підтримці, поліпшення або відновлення взаємин між сторонами; врахування довгострокових і важливих інтересів сторін в кожній стадії процедури медіації для врегулювання спору з акцентом на сьогоднішній і майбутній, а не на минулий; 6) взаємовигідність результату медіації; творчий підхід до вирішення суперечки.

Наголошується, що важливою перевагою медіації також є той факт, що відсутня необхідність примусового виконання рішення, оскільки в ході примирних процедур сторони самі виробляють те рішення, яке їх задовольняє, а тому зацікавлені в його виконанні. Окрім того звернуто увагу на таку перевагу як оперативність розгляду спору та гнучкість процедур, які застосовуються при цьому.

Констатується, що окрім переваг, існують і деякі недоліки медіації: 1) в медіації складніше бути впевненим в професіоналізмі медіатора, ніж судді в

судовому процесі, тим більше що медіатор, як передбачається, повинен виступати як фахівець відразу в декількох сферах, що на практиці виливається в неприйнятну поверховість знань в кожній з таких; 2) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою точку зору слабким, оскільки медіація (в силу своєї неформальності) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд або арбітраж; невизначеність алгоритмізації процедури медіації, яка викликана тим, що держава відносить ці питання до компетенції медіативних організацій, як наслідок – істотне різночитання змісту і поетапної структури таких процедур; в результаті особи, які вдаються до медіації, можуть не мати жодного уявлення про те, як вона повинна проводитися найбільш ефективно, і буквально змушують сторони приймати і поклатися на встановлювані ними правила; відсутність зовнішнього (державного) контролю щодо здійснення процедури медіації, наслідком чого може бути низький рівень довіри конфліктуючих сторін до діяльності медіативних організацій; 3) істотна невизначеність можливості притягнення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ними своєї діяльності, механізм медіації, в центрі уваги якої знаходяться спори і конфлікти між приватними конфліктуючими сторонами, приховує від громадськості деякі значущі спори, які мають або можуть мати суспільно значущі наслідки.

Зазначається, що в наукових джерелах подаються різні підходи щодо класифікації моделей медіації з яких можна зробити висновок про те, що такі моделі, насамперед, слід класифікувати за таким критерієм як суб'єктність медіатора, за яким можна виділити: 1) юрисдикційну медіацію, яка здійснюється судовою інстанцією або на її вимогу, спеціалізованим адміністративним органом з розгляду скарг і претензій, державним та приватним нотаріусом, спеціальним державним медіативним органом або спеціалізованим медіативним підрозділом: 1.1) процесуальна юрисдикційна медіація; 1.2) позапроцесуальна юрисдикційна медіація; 2) неюрисдикційну медіацію, до якої слід віднести ту, що здійснюється приватною медіативною організацією і приватним медіатором, іншою організацією, що здійснює в рамках своєї діяльності надання медіативних послуг (наприклад, торгово-промислові палати), приватним арбітражем, адвокатами тощо: 2.1) процесуальна неюрисдикційна медіація; 2.2) позапроцесуальна неюрисдикційна медіація.

Розділ 3 Особливості врегулювання юридичних спорів з використанням медіації в адміністративному судочинстві через призму зарубіжного досвід містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Місце медіації в системі адміністративного судочинства» зазначається, що особливістю адміністративного судочинства є те, що однією зі сторін у спорах виступає суб'єкт владних повноважень. Отже, особливістю альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві є врегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з фізичною чи юридичною особою – з іншої.

Наголошується на тому, що альтернативні методи розв'язання спорів становлять один з п'яти тематичних напрямів спільної програми Європейської комісії та Ради Європи щодо покращення діяльності судової гілки влади в Україні.

Підкреслюється, що існує декілька можливостей для правового оформлення статусу медіатора: перша – це здійснення медіації професійними незалежними медіаторами; друга – це судова медіація: або медіатор як суддя, якому дано доручення, здійснює функції частини правосуддя; або медіація виступає як частина адміністративної діяльності судів.

Констатується, що сьогодні в Україні, на жаль, немає законодавчого закріплення медіації в системі адміністративного судочинства. Тому можна скористатися іншим шляхом та розглядати медіацію як частину адміністративної діяльності судів. Медіатор (суддя, наділений процесуальними повноваженнями) допомагає учасникам конфлікту знайти самостійне, юридично обов'язкове рішення для розв'язання конфлікту. Медіатор зобов'язаний на засадах рівності діяти в інтересах усіх учасників процесу.

Обґрунтовується, що найдієвішою формою реалізації є здійснення медіації суддею, наділеним процесуальними повноваженнями, який при цьому звільнений від обов'язку здійснювати судочинство в конкретній адміністративній справі. З огляду на це, медіатором у справі повинен бути один суддя, а вирішувати спір по суті – інший суддя або ж судді, з врахуванням вимог ст. 24 КАС України.

У підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід застосування медіації як ефективний спосіб вирішення спорів» зазначається, що одним із завдань, яке покладається на інститут медіації, є розвантаження судової системи, надання можливості сторонам вирішити проблему без розгляду справи у суді. Функцію правосуддя з інституцій судової влади частково віддають на реалізацію громадянського суспільства. Аналіз практики судових та правоохоронних органів з впровадження процедури медіації в Англії, Бельгії та Німеччині показує, що медіація дозволяє відійти від втрати часу в судовому процесі, від додаткових і непередбачених витрат. Статистика розвинутих країн показує, що від 83% до 85% всіх медіацій вдалі. Навіть якщо угоди не досягнуто, залучення в медіацію збільшує розуміння та задоволення сторін-учасників: медіація, таким чином, справляє позитивний вплив на сприйняття учасників і їх дій в судовому процесі.

Аналіз зарубіжного досвіду проведення медіації свідчить, що моделі правових режимів медіації, володіючи деякими подібними рисами, однак можуть дуже суттєво відрізнятися в різних державах. Наприклад, виділяється три види законодавства про медіацію: процесуальне, нормативне та таке, що надає вигоду (вигодонадаюче). Процесуальне законодавство відображає тенденцію інституціоналізації, в той час як інші види відображають тенденцію кодифікації такого роду законодавства. Процесуальним законодавством про медіацію можна позначити таку систему нормативно-правових актів з цього питання, які визначають медіацію як спосіб вирішення спорів. Таке законодавство може наказувати сторонам вдатися до спроб вирішення спору за допомогою медіації, але не вимагає обов'язкового її проведення. Нормативне законодавство про медіацію здійснює правове регулювання професійної діяльності медіаторів, встановлюючи стандарти їх повноважень, мінімальні критерії кваліфікації медіаторів, а також, як правило, містить положення про їх реєстрації або затвердження. Вигодонадаюче законодавство визначає права, обов'язки і гарантії сторін медіації, медіаторів, а також іноді третіх осіб. Такий вид законодавства в

цілому становить систему нормативно-правових актів, що накладають певні обов'язки на медіаторів. Основною характеристикою такої моделі законодавства є акцентування уваги на принципах медіації, таких як, наприклад, конфіденційність, і, відповідно, встановлення певних обов'язків медіаторів щодо забезпечення реалізації такого принципу.

Аналіз зарубіжного законодавства про медіацію дав підстави стверджувати, що у законодавствах досліджених держав 1) можна прослідкувати те, що медіаційним процедурам в усіх вказаних державах надається велике значення, і закріплені подібні нормативно-правові основи інституту медіації (медіація щодо трудових спорів, сімейних спорів та ін.); 2) закріплені правові дефініції поняття «медіація», практично ідентичні за своєю лексико-логічною структурою і формально-правовим змістом.

У підрозділі 3.3 «*Формування законодавчих основ запровадження медіації для вирішення юридичних спорів в адміністративному судочинстві України*» зазначається, що з набуттям Україною незалежності, відбулася зміна суспільно-економічної формації. Перед нашим суспільством постали нові виклики, що і зумовило необхідність швидкої перебудови вітчизняного законодавства. Отже, зараз на перший план виходить необхідність гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими тенденціями розвитку права. Зокрема, саме цим зумовлена така прискіплива увага до розвитку системи механізмів ADR (Alternative Dispute Resolution), а саме до медіації.

Наголошується, що загалом, сьогодні в Україні не існує спеціального формалізованого законодавства, що регулює здійснення медіації. Але в той же час, не існує і жодної формальної заборони з боку держави сторонам здійснювати медіацію. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України держава гарантує можливість кожному будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права. Отже, можемо стверджувати, що в Україні є конституційне підґрунтя здійснення медіації.

Однією з центральних проблем становлення медіації в Україні є відсутність чіткого розуміння – яким чином медіація має бути «вмонтована» в українську правову систему. Доволі поширеною є думка, що медіацію слід розглядати як частину судочинства, і проводиться вона має суддею, який отримав на це доручення. Прихильники цієї моделі розвитку вважають, що судова медіація має на меті покращити функціонування правової системи та запропонувати альтернативний спосіб вирішення спору, що дозволяє уникнути таких чинників, як тривалість та дорожнеча судового процесу, його можлива заангажованість, перенавантаженість судів тощо. Однак в цьому випадку слід враховувати, що становлення медіації в Україні буде цілком залежати від наявності у влади так званої політичної волі.

Стверджується, що основні напрями розвитку медіації в Україні вже визначено. Розробка нормативно-правової бази триває вже не перший рік. В нашій державі найближчим часом очікують на появу інтегрованого законодавчого акту, покликаного врегулювати медіацію в українському праві.

Натомість, доводиться констатувати, що нині в Україні не вистачає кваліфікованих медіаторів, тому наразі єдиною прийнятною формою медіації є так

звана присудова медіація, тобто процедура медіації проводиться в рамках розпочатою в суді провадження у справі суддею чи науковим співробітником цього ж суду, які мають відповідну підготовку медіатора. Така форма якнайкраще сприятиме утвердженню медіації як альтернативного способу взаємовигідного вирішення спору до винесення судового рішення.

Констатується, що сьогодні у світовій практиці склалося кілька варіантів реалізації присудової медіації, які, як правило, зумовлені різними цілями впровадження примирних процедур, а зокрема, медіації в національній правовій простір: 1) залучення для проведення медіації спеціалізованих організацій або приватно практикуючих медіаторів («приватна медіація в рамках судового процесу»); 2) проведення медіації в суді співробітниками суду, зокрема судьями (умовно такий вид посередництва можна назвати «медіація, інкорпорована в судовий процес»); 3) проведення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіативної технології в судовий процес).

Підтримано позицію тих фахівців, які стверджують, що доки в Україні не запроваджено спеціального законодавства, то правові засади здійснення медіації слід визначати через норми наявного процесуального законодавства, зокрема й адміністративного.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене у дисертаційному дослідженні, можемо констатувати, що в науці адміністративного права залишаються недостатньо вивченими концептуальні та методологічні засади вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві, які вкрай необхідні для розв'язання цілого комплексу проблем у цій сфері.

Дисертаційне дослідження визначається сучасною постановкою завдання, виявленням і дослідженням нових ідей та тенденцій розвитку відносин у сфері адміністративного судочинства та напрямів удосконалення законодавства щодо альтернативного вирішення спорів. У роботі враховані положення чинного національного законодавства, міжнародні правові стандарти, що так чи інакше стосуються теми дослідження, піддано всесторонньому аналізу теоретичний та практичний матеріал, що стосується сфери дослідження. Це сприяло обґрунтуванню та вирішенню кола завдань, які мають важливе наукове і прикладне значення. У результаті автором сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, що полягають у такому:

1. Конфлікт є звиклим явищем суспільного життя, природним феноменом складного й суперечливого світу, що визначений діалектикою соціального розвитку. Однак, необхідно наголосити на тому, що розв'язання конфліктів є теоретично важливим і практично можливим.

Юридичний конфлікт виступає різновидом конфлікту соціального та відтворює всі його головні риси і ознаки, але з тими особливостями, що притаманні правовій сфері. В його класичному вигляді, юридичний конфлікт можна представити як протиборство суб'єктів права з приводу застосування, порушення або тлумачення правових норм. Отже, об'єкт юридичного конфлікту, його суб'єктивна складова, учасники, мотивація їх поведінки повинні мати

правові ознаки, а сам конфлікт, породжувати юридичні наслідки.

2. Сьогодні доводиться констатувати, що доволі високий рівень конфліктної напруженості в сучасному українському суспільстві загалом притаманний спорам юридичного характеру. Традиційне змагальне вирішення спорів за допомогою правосуддя нерідко сприяє загостренню юридичних конфліктів і припинення загальних відносин сторін. Існуючі проблеми судової системи досить часто призводять до значних втрат сторонами сил, часу і коштів, та завантаженості судів значною кількістю справ, а підсумкове судові рішення, як правило, не влаштовує як мінімум одну зі сторін спору, що обумовлює труднощі при його виконанні. У зв'язку з цим видається цінним звернення до альтернативної (неюрисдикційної) форми припинення юридичних спорів і використання примирних процедур, з-поміж яких особливе місце займає медіація.

3. Рішення про те, який саме вид альтернативного вирішення спорів слід використовувати в кожному конкретному випадку, залежить від виду спору, його стадії і від того, який саме потрібно вид рішення. На відміну від примирення і арбітражу, в процедурі медіації тягар розробки та згоди з прийнятним результатом лежить на сторонах спору. Процедура медіації може використовуватися на будь-якій стадії спору. Ключовими елементами в мирних формах втручання третьої сторони у вирішення конфліктів, таких, як медіація, є характер і рівень згоди, а також рівень примусу, необхідного для того, щоб прийти до угоди. В ході процедури медіації медіатор бере на себе роль нейтральної третьої сторони, яка полегшує спілкування між сторонами спору і сприяє їм у досягненні взаємоприйняттого рішення.

4. Добровільні способи вирішення спорів, такі як медіація, є ефективними у багатьох ситуаціях, оскільки сторонам спору надається змога брати безпосередню участь в розробці варіантів вирішення спору, що підвищує змогу задоволення інтересів сторін на відміну від рішення, що виноситься за результатами судового розгляду справи. Деякі дослідники вважають, що крім перетворення взаємин сторін і задоволення їх потреб, збільшення використання альтернативних методів вирішення спорів може привести до відродження місцевих громад.

Медіатори виступають як посередники, досліджуючи проблему за допомогою бесід з кожною зі сторін, сприяючи їм у досягненні угоди. Медіація є ефективною тоді, коли сторони розуміють, що врегулювання спору неминуче, і необхідно піти на компроміс. Угоди про медіацію часто включають в себе угоди про подальше ведення справ між сторонами, не обмежуючись вирішенням виключно самої суті конфлікту. Медіація набагато менш ефективна у випадках, коли одна зі сторін категорично відмовляється визнавати свою відповідальність і відмовляється платити або виконувати послуги.

5. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що під юридичним конфліктом слід розуміти пов'язаний з правом (правовими відносинами) прояв об'єктивних чи суб'єктивних протиріч інтересів, що виражається у формі відкритого протиборства сторін, всі або хоча б один елемент якого (суб'єкти, об'єкт, суб'єктивна сторона або об'єктивна сторона) мають юридичну характеристику, і яке тягне або може спричинити настання юридичних наслідків і, як наслідок, може бути завершеним за допомогою юридичних засобів і процедур.

Натомість, існування поняття юридичного спору обумовлено, передусім, необхідністю спеціального законодавчого закріплення поняття юридичного конфлікту. Отже, з огляду на те, що юридичний конфлікт за своєю соціальною природою є змістовнішим явищем, загальне поняття юридичного спору доцільно сформулювати, ґрунтуючись на понятті юридичного конфлікту так: юридичний спір – це зовнішній, безпосередньо пов'язаний з правом прояв юридичного конфлікту, що становить своєрідну правову форму його вираження.

6. Альтернативне вирішення спорів передбачає активне використання сторонами юридичного конфлікту стратегії компромісу і (або) стратегії співпраці в управлінні юридичним конфліктом, що видається особливо цінним, з метою узгодження їх інтересів. У зв'язку з цим пропозиція судді про проведення альтернативних процедур буде актуальною і навіть необхідною у тому випадку, якщо існують передумови, які свідчать про можливість визнання сторонами інтересів один одного і здатності сторін на вчинення взаємних поступок або досягнення взаємовигідної угоди.

Незважаючи на самостійний статус в єдиній (загальній) системі вирішення юридичних спорів, альтернативні способи не є повністю незалежними від державного правосуддя. Зазначені два напрями знаходяться в нерозривному взаємозв'язку, органічно доповнюють один одного і не створюють конкуренції між собою. Альтернативна система є своєрідним вираженням розробленої в рамках правової науки так званої «конвергенційної» форми припинення юридичних конфліктів (спорів).

7. Альтернативні способи вирішення конфлікту спору, зокрема в адміністративному судочинстві, можуть бути задіяні в такому порядку:

1) врегулювання конфлікту (спору) без звернення до адміністративного суду з позовом про вирішення публічно-правового спору;

2) врегулювання конфлікту (спору) з використанням альтернативних способів включаючи обов'язкову досудову участь сторін у процедурах врегулювання спору;

3) після початку судового процесу – до винесення судом ухвали у справі. Натомість, при наявності у законодавстві відповідних положень альтернативні процедури можуть бути задіяні також в процесі виконання судового рішення у спорі.

З огляду на це, загальне поняття альтернативного вирішення спорів, що розкриває сутність цього соціально-правового явища щодо участі посередника у врегулюванні юридичних спорів, може бути сформульовано так: альтернативне вирішення спорів (АВС) – це припинення юридичних конфліктів (спорів) без винесення акта за результатами розгляду справи по суті в судовому або адміністративному порядку, що відбувається шляхом досягнення сторонами взаємоприйнятної або взаємовигідної угоди про врегулювання наявних розбіжностей або шляхом прийняття обов'язкового третейського рішення, що зазвичай здійснюється на підставі добровільного волевиявлення сторін та за правилами, що самостійно встановлюються сторонами або застосовуються за їх згодою.

8. Використання в діяльності судів (зокрема адміністративних) способів

альтернативного вирішення спорів можливо в тих випадках, коли сторони юридичного спору, керуючись принципом диспозитивності, мають намір або згодні припинити (врегулювати або вирішити) взаємні розбіжності іншим шляхом, аніж той що передбачений судом. У зарубіжній юридичній літературі можна зустріти тезу про те, що, по суті, не існує категорії спорів, стосовно яких альтернативні способи виявилися б апіорі невідповідними. Світовий досвід показує загальну універсальність альтернативних процедур. Така особливість, безумовно, повинна враховуватися в діяльності судів.

9. На нашу думку, з-поміж обов'язкових принципів медіації слід вважати:

1) неупередженість – коли медіатор повинен виконувати свою роботу об'єктивно і чесно; 2) конфіденційність – під яким розуміється те, що медіатор повинен забезпечити очікування сторін відносно конфіденційності, яка залежить від обставин медіації та будь-якої угоди, до якої прийдуть сторони; 3) добровільність – під яким розуміється те, що процедура медіації є виключно добровільною. Натомість, необхідно звернути увагу на те, що усі вказані принципи не є чимось абсолютним і непорушним, оскільки на практиці зустрічаються випадки, коли деякі з них порушуються.

10. До переваг медіації як способу вирішення спорів слід віднести:

1. Контроль, який мають сторони як над безпосередньою процедурою медіації, так і над її результатами;

2. Пряма участь сторін у переговорах; добровільність процедури; швидкість проведення медіації, її ефективність і економічність, простота і гнучкість;

3. Справедливість, оскільки медіатор гарантує, що вже існуючі нерівні відносини між сторонами не можуть вплинути на хід ведення переговорів і їх результат;

4. Конфіденційність;

5. Забезпечення ефективної взаємодії між сторонами; сприяння в підтримці, поліпшення або відновлення взаємин між сторонами; врахування довгострокових і важливих інтересів сторін в кожній стадії процедури медіації для врегулювання спору з акцентом на сьогоднішнє і майбутнє, а не на минуле;

6. Взаємовигідність результату медіації; творчий підхід до вирішення суперечки.

11. Натомість, аналіз різноманітних позицій і підходів до визначення медіації, її позитивних та негативних сторін дозволяє з-поміж її недоліків виокремити такі:

1) в медіації складніше бути впевненим в професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі, тим більше що медіатор, як передбачається, повинен виступати як фахівець відразу в декількох сферах, що на практиці виливається в неприйнятну поверховість знань в кожній з таких;

2) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою точку зору слабким, оскільки медіація (в силу своєї неформальності) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд або арбітраж; невизначеність алгоритмізації процедури медіації, яка викликана тим, що держава відносить ці питання до компетенції медіативних організацій, як наслідок – істотне різночитання змісту і поетапної структури таких процедур; в результаті особи, які

вдаються до медіації, можуть не мати жодного уявлення про те, як вона повинна проводитися найбільш ефективно, і буквально змушують сторони приймати і поклатися на встановлювані ними правила; відсутність зовнішнього (державного) контролю щодо здійснення процедури медіації, наслідком чого може бути низький рівень довіри конфліктуючих сторін до діяльності медіативних організацій;

3) істотна невизначеність можливості притягнення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ними своєї діяльності, механізм медіації, в центрі уваги якої знаходяться спори і конфлікти між приватними конфліктуючими сторонами, приховує від громадськості деякі значущі спори, які мають або можуть мати суспільно значущі наслідки.

12. Досвід держав, де широко застосовується медіація показує, що при вирішенні спору за її допомогою досягнуті домовленості, як правило, більш довговічні та відповідають реальному стану речей, що не тільки сприяє впровадженню у життя досягнутих рішень, а й сам процес виконання йде природним, добровільним шляхом.

В суспільстві необхідно формувати культуру медіації, щоб учасники конфлікту самостійно робили вибір на користь медіації, усвідомлюючи всі її переваги. Водночас, коли отримасмо законодавче закріплення і судова медіація, або «модель правосуддя», стане як альтернативний спосіб вирішення спору (маючи на меті покращити функціонування правової системи), це дозволить уникнути таких чинників, як тривалість судового процесу, його можливу заангажованість та перевантаженість судів, зекономити державні кошти на системі судочинства.

13. Виходячи із основних завдань адміністративного судочинства, можна визначити особливості процедури медіації саме для адміністративного судочинства.

1. Мета медіації полягає у досягненні таких ціннісних, зорієнтованих на майбутнє результатів, від яких по можливості виграли б усі учасники конфлікту. Медіація здійснюється на добровільних засадах – як щодо початку та тривалості процедури, так і щодо укладення остаточної угоди.

Однак, враховуючи те, що однією зі сторін у справі виступає орган державної влади, наділений владними повноваженнями, це створює певні особливості в контексті «добровільності» у процесі примирення. Так, відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Крім того, державна служба відповідно до Закону України «Про державну службу» ґрунтується на принципах служіння народу, законності, персональної відповідальності за виконання службових обов'язків. Досягнення консенсусу між органом державної влади та фізичною чи юридичною особою повинно належати до пріоритетів діяльності державного органу. Саме для цього чинним законодавством і передбачено можливість досудового врегулювання

спору в адміністративному порядку (звернення до вищестоячого органу). Отже, виходячи із основних принципів державної влади та державної служби, чинного законодавства, державний орган зобов'язаний якщо не ініціювати процедуру примирення із позивачем, не наділений владними повноваженнями, то принаймні обов'язково прийняти пропозицію особи вирішити конфлікт у позасудовому порядку.

2. Медіатор допомагає учасникам конфлікту знайти самостійне, юридично обов'язкове рішення для розв'язання конфлікту. Медіатор зобов'язаний діяти в інтересах усіх учасників процесу.

3. Інформація, що розкривається під час медіації, є конфіденційною.

4. Поряд із правовими аспектами в рамках медіації в центрі уваги можуть стояти також економічні, особисті або інші індивідуальні інтереси, і якщо їх реалізація є юридично допустимою, то вони стають предметом обов'язкової остаточної угоди.

Це питання торкається необхідності надання юридичного статусу угоді про завершення медіації. Наразі єдиною можливістю це зробити є механізми, передбачені статтею 113 КАС України «Примирення сторін під час підготовчого провадження». У контексті даного питання слід розглядати перетворення угоди про медіацію в ухвалу про примирення сторін, яка регламентується процесуальним законодавством.

14. Загалом, сьогодні в Україні не існує спеціального формалізованого законодавства, що регулює здійснення медіації. Але в той же час, не існує і жодної формальної заборони з боку держави сторонам здійснювати медіацію. Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України держава гарантує можливість кожному будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права. Отже, можемо стверджувати, що в Україні є конституційне підґрунтя здійснення медіації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Шинкар Т.І. Принципи адміністративного судочинства як основні вимоги справедливого розгляду і вирішення адміністративних справ / Т.І. Шинкар // Митна справа. – 2012. – № 1(79). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 345–350.

2. Шинкар Т.І. Юридичний конфлікт (спір) як різновид соціального конфлікту в контексті способів його альтернативного вирішення / Т.І. Шинкар // Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Зб. наук. праць з економічних та юридичних наук. – 2016. – Вип. 14. – С. 178–183.

3. Шинкар Т.І. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання юридичних конфліктів / Т.І. Шинкар // Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Зб. наук. праць з юридичних наук. – 2016. – Вип. 15. – С. 154–160.

4. Шинкар Т.І. Альтернативні способи вирішення юридичних конфліктів (спорів) в адміністративному судочинстві / Т.І. Шинкар // Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. Зб. наук. праць з юридичних наук. – 2017. – Вип. 16. – С. 144–148.

5. Шинкар Т.І. Особливості правового забезпечення медіації в деяких зарубіжних країнах: досвід для України / Т.І. Шинкар // INTERNATIONAL JOURNAL OF “SUPREMACY OF LAW”. – 2017. – № 5. – С. 48–52. (Молдова)

6. Шинкар Т.І. Сутність процедур примирення в системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів) / Т.І. Шинкар // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія. Юридичні науки. – 2017. – № 876. – С. 219–226. (наукометрична база Index Copernicus)

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Шинкар Т.І. Вимоги справедливого розгляду і вирішення адміністративних справ в адміністративному судочинстві України / Т.І. Шинкар // Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез учасників І-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 25 квітня 2012 р.); [у 2 ч.]. – Львів, 2012. – Ч. 1. – С. 220–223.

8. Шинкар Т.І. Необхідність запровадження судової медіації як складова адміністративної діяльності судів / Т.І. Шинкар // Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез учасників IV-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 травня 2015 р.). – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. – С. 89–90.

9. Шинкар Т.І. Медіація – європейський досвід і потреба часу / Т.І. Шинкар // Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції: збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Львів, 2016. – С. 49–50.

10. Шинкар Т.І. Можливість запровадження медіації в системі адміністративного судочинства / Т.І. Шинкар // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез V Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Львів, 30 травня 2016 р.). – Львів, 2016. – С. 50–51.

11. Шинкар Т.І. Медіація – шлях до примирення / Т.І. Шинкар // Тенденції розвитку адміністративного права в Україні: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 27 квітня 2017 р.); [у 2-х ч.] // Відп. за вип. Н.П. Бортник; Кафедра адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології НУ «Львівська політехніка». – К.: ПП «Комп'ютерний дизайн», 2017. – Ч. 2. – С. 122–123.

12. Шинкар Т. Медіація у механізмі вирішення конфлікту / Т. Шинкар // Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів // Матеріали круглого столу (м. Львів, 15 травня 2017 р.) // Відп. за вип. Н.П. Бортник; Кафедра адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології НУ «Львівська політехніка». – К.: ПП «Комп'ютерний дизайн», 2017. – С. 49–51.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

13. Шинкар Т.І. Зарубіжний досвід правового забезпечення медіації та можливість його використання в Україні / Т.І. Шинкар // Наше право. – 2016. – № 2. – С. 54–58.

АНОТАЦІЯ

Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід – на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2018.

У дисертації проведено комплексне дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування медіації в адміністративному судочинстві.

Розглянуто теоретико-правові основи, сутність, підходи та особливості врегулювання юридичних спорів з використанням медіації в адміністративному судочинстві через призму зарубіжного досвіду.

Сформульовано пропозиції та рекомендації пов'язані з формуванням законодавчих основ запровадження медіації для вирішення юридичних спорів в адміністративному судочинстві України.

Ключові слова: адміністративне судочинство, медіація, конфлікт, публічний спір, альтернативне вирішення спорів, присудова медіація, суддя-медіатор.

АННОТАЦИЯ

Шинкар Т.И. Применение медиации в административном судопроизводстве: отечественный и зарубежный опыт – на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины. – Львов, 2018.

В диссертации проведено комплексное исследование отечественного и зарубежного опыта применения медиации в административном судопроизводстве.

Рассмотрены теоретико-правовые основы, сущность, подходы и особенности урегулирования юридических споров с использованием медиации в административном судопроизводстве через призму зарубежного опыта.

Сформулированы предложения и рекомендации связанные с формированием законодательных основ введения медиации для решения юридических споров в административном судопроизводстве Украины.

Ключевые слова: административное судопроизводство, медиация, конфликт, публичный спор, альтернативное разрешение споров, присудебная медиация, судья-медиатор.

SUMMARY

Shynkar T.I. Application of Mediation in Administrative Proceedings: National and Foreign Experience - Printed as a manuscript.

The thesis for a Candidate of law degree by specialty – 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial law; Informational law. – Lviv Polytechnic National

University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2018.

The thesis conducts a complex study of the national and foreign experience in the application of mediation in administrative proceedings.

The paper examines theoretical bases, essence, approaches, and peculiarities of legal dispute resolution with the use of mediation in administrative proceedings through the prism of foreign experience.

The thesis justifies the necessity of application of mediation in administrative proceedings, as one of the most effective types of alternative dispute resolution attributed to the competence of the administrative court.

The concept of alternative dispute resolution in administrative proceedings is highlighted. Alternative methods and their procedures are classified as competitive and conciliatory. Approaches regarding the allocation of the main benefits of mediation and the benefits of other conciliation procedures in administrative justice have been improved.

Approaches to the determination of the functional role of the judge as mediator during mediation in administrative proceedings are highlighted and the content related to its prohibitions and restrictions is disclosed. Additional knowledge and professional skills required for the judge as mediator are determined.

It is indicated that today in Ukraine there is no special formalized legislation regulating the implementation of mediation. But at the same time, there is no state formal prohibition for the parties to use mediation. According to article 55, paragraph 4 of the Constitution of Ukraine the state guarantees everyone the opportunity to protect their rights by any means not prohibited by law. Therefore it is stated that Ukraine has a constitutional basis for the implementation of mediation.

The author of the thesis supports the statement that while there is no particular law in Ukraine, the legal principles of the implementation of mediation should be determined through the regulations of the existing procedural legislation, including administrative one.

At the same time, it is emphasized that nowadays in Ukraine there is a lack of qualified mediators. Therefore the only acceptable form of mediation today is mediation at court, which is a mediation procedure conducted within the framework of the judicial proceedings by a judge or a researcher of the same court who have the appropriate training of the mediator. This form will facilitate the adoption of mediation as an alternative way of dispute resolution before judgment is delivered.

It is indicated that in administrative proceeding one of the disputing parties is the subject of power. Thus, the peculiarity of alternative dispute resolution in administrative proceedings is the peaceful settlement of relations between a public authority, on the one hand, and a natural or legal person, on the other.

Proposals and recommendations concerning creation of the legislative framework for the application of mediation as the alternative dispute resolution in administrative proceedings in Ukraine are formulated.

Key words: administrative proceedings, mediation, conflict, public dispute, alternative dispute resolution, mediation at court, judge as mediator.

Підписано до друку 27.02.2018 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 29. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15
e-mail: pais.druk@gmail.com; <http://www.pais.com.ua>